

УДК 094.5=1/=8-027.63”16/191”

Дроншкевич О. В.

н. с. відділу науково-документного
забезпечення та зберігання фонду
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського**КОЛЕКЦІЯ „ВИДАННЯ XVII – ПОЧАТКУ XX СТ. ІНОЗЕМНИМИ
МОВАМИ”: ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ**

Досліджено рідкісні видання іноземними мовами XVII – початку XX ст., що зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського та виокремлені в колекцію „Видання XVII – початку XX ст. іноземними мовами”. Висвітлено тематику зазначених видань, визначено напрями роботи із забезпечення доступу до ресурсу та введення документів до наукового обігу.

Ключові слова: рідкісні видання, іноземні мови, бібліотечний фонд, книжкова колекція, інформаційний ресурс

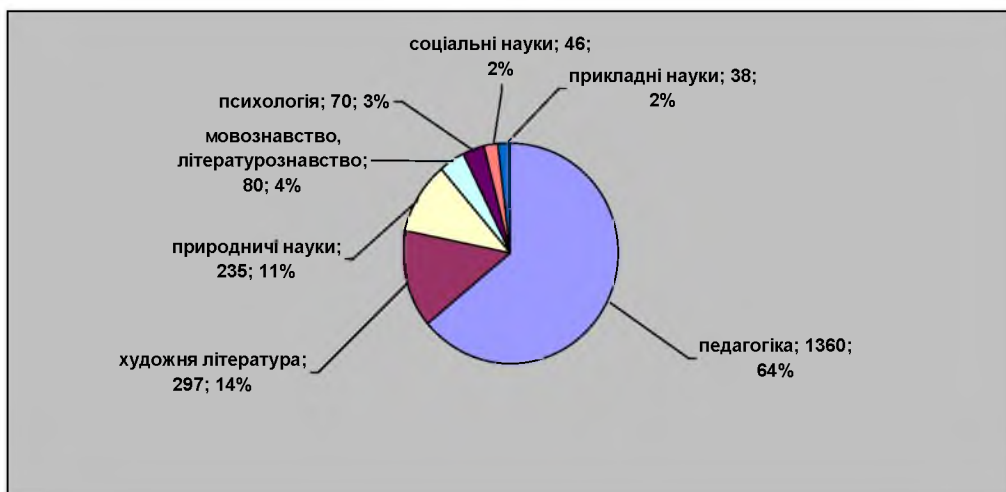
Постановка проблеми. У Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського зберігаються рідкісні видання XVII – початку XX ст., які дають можливість простежити історію розвитку зарубіжної науки та освіти, мають вагомим наукове, історико-культурне значення, виокремлені колекцією „Видання XVII – початку XX ст. іноземними мовами” та входять до складу наукового об’єкта „Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку XVIII – початку XX ст.”, що є національним культурним надбанням України. Саме тому вивчення, збереження та забезпечення доступу користувачам до колекції – пріоритетні напрями діяльності сектору рідкісних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Дослідженням колекцій рідкісних видань займається низка вітчизняних учених, зокрема Г. І. Ковальчук [1; 2; 3], І. О. Ціборовська-Римарович [7], Л. В. Муха [6], Н. Г. Мацібора [4; 5] та ін. Так, Г. І. Ковальчук у своїх наукових доробках досліджує історію книжки та книгознавства, аналізує принципи організації фондів стародруків і рідкісних видань, а також вітчизняне книжкове пам’яткознавство [1; 2]. Проте видання іноземними мовами маловідомі широкій читацькій аудиторії, освітянам України, тому потребують поглибленого вивчення та опрацювання.

Метою публікації є аналіз колекції рідкісних видань іноземними мовами XVII – початку XX ст. книгозбірні, окреслення пріоритетних напрямів роботи з розкриття змісту зарубіжного ресурсу, з’ясування його цінності для наукових досліджень. Досягнення поставленої мети зумовило потребу в розв’язанні таких завдань: проаналізувати колекцію рідкісних видань (з’ясувати роки видання, мову, тематику документів); розкрити подальші перспективні напрями роботи з зазначеними документами.

Виклад основного матеріалу. Колекція „Видання XVII – початку XX ст. іноземними мовами” нині налічує 2126 документів, що включають 1861 примірник книжок та 265 примірників (50 назв) періодичних видань, друкованих з 1615 по 1917 рр. у Франції, Німеччині, США, Великій Британії, Італії, Польщі та інших країнах.

Аналізувати колекцію неможливо, не дослідивши передусім її тематичний склад, адже саме він визначає повноту інформативності фонду, тобто здатність слугувати джерелом інформації для користувачів. Результати дослідження показують, що фонд рідкісних іноземних видань – політематичний, проте чітко вирізняється його профіль відповідно до спеціалізації бібліотеки: основу колекції складають документи з питань наук про освіту, педагогіки і психології – 1360 (64%), твори художньої літератури – 297 (14%), документи з природничих наук – 235 (11%), з мовознавства, літературознавства – 80 (4%), з психології – 70 (3%), з соціальних наук – 46 (2%), з прикладних наук – 38 (2%) документів (діаграма 1).

Діаграма 1. Тематичний склад колекції

Проаналізувавши мовний склад колекції, виявлено що у ній зібрано документи, надруковані німецькою – 1296 (61%), французькою – 477 (22%), англійською – 237 (11%), польською – 49 (2%), латинською – 35 (2%), італійською – 12 (1%), іншими мовами – 20 (1%) (діаграма 2).

Діаграма 2. Мовний склад колекції

Найдавніше видання колекції – праця „Філософські роботи Л. Аннея Сенеки, що збереглися, з поправками Юста Липсія” (1615), що містить філософські трактати і листи Сенеки – римського філософа, оратора, поета і трагіка епохи пізнього стоїцизму, з численними коментарями Юста Липсія – фламандського філософа та історика XVII ст., одного із видатних експертів у

мовознавстві, історії та культурі давнього Риму. До найдавніших видань належать також: „Caii Velleii Paterculi Historiae Romanae” (1754) – „Історія стародавнього світу” – короткий огляд римської історії від Троянської війни і до 30-х років н. е., в якому детально описано часи Августа у вигляді біографічних нарисів видатних діячів та Lengnich G. *Historia Polona. A Lecho in Annum MDCCXXXVIII.* – Ed. 2. Priore Avctior et Emendatior – Ленгніх Готфрід „Історія Польщі” (1750 р.). Праця видана ще за життя польського історика, правознавця та політика Готфріда Ленгніха. У ній відображені історичні події у Польщі від найдавніших часів і до завершення правління польського короля та великого князя литовського Августа II. Унікальною є праця французького історика Жана-Бенуа Шерпера „*Annales de la Petite-Russie ou histoire des Cosaques-Saporogues et des Cosaques de l’Ukraine, ou de la Petite-Russie*” (1788) – „Літопис Малоросії, або Історія запорізьких козаків та козаків України або Малоросії від її заснування до сьогодення”, яка стала першим західноєвропейським твором, що цілком присвячений історії України, зокрема формуванню та діяльності запорізького козацького війська та Запорізької Січі.

Переважну частину колекції складають видання фахового спрямування, присвячені питанням загальної педагогіки, дидактики, історії освіти, освіти в країнах Європи, школознавства, педагогічної психології та ін. Наприклад: Paroz J. „*Histoire Universelle de la Pédagogie*” (1883) – Пароз Ж. „Світова історія освіти”, автор якої подає історію освіти від стародавніх часів і до XIX ст., здійснює порівняльний аналіз освіти в Англії, Франції та Німеччині, знайомить з біографією визначних педагогів; Montessori M. „*Selbsttätige Erziehung im frühen Kindesalter*” (1913) – Монтессорі М. „Самоосвіта та самонавчання у початковій школі” де йдеться про систему виховання Марії Монтессорі, що ґрунтується на індивідуальному підході педагога до кожної дитини. Викликає інтерес методичний посібник французькою Garcin F. „*L’Éducation des petits enfants par la méthode froebélienne*” (1913) – Гарсен Ф. „Дошкільна освіта за методикою Фребеля”, в якому представлено спеціальну методику роботи у дошкільному навчально-виховному закладі. У фонді зберігаються й інші праці Фр. Фребеля, зокрема: „*Menschen-Erziehung*” (1883) – „Виховання людини” та „*Kindergartenwesen*” (1883) – „Система дошкільного виховання”, в яких автор наголошує на важливості всебічного розвитку дитини та розкриває значення дитячої гри. Педагог зазначає, що гра для дитини – це потяг, інстинкт, основна її діяльність, стихія, в якій вона живе та розвивається.

До колекції ввійшли праці німецького філософа, педагога Йогана Фрідріха Гербарта. Насамперед, це „*Umriss pädagogischer Vorlesungen*” (1835) – „Огляд педагогічних лекцій”; „*Allgemeine Pädagogik*” (1876) – „Загальна педагогіка”, в яких відомий вчений визначає загальну мету виховання, що полягає у формуванні гармонійної особистості; виокремлює основні складові процесу виховання, а саме: керування дітьми, виховуюче навчання, морально-етичне виховання тощо.

Колекція книжкових пам’яток містить довідково-енциклопедичні видання XIX – початку XX ст. Педагогічні енциклопедії та словники сформувались як особливий вид педагогічної літератури наприкінці XVIII – на початку XIX століття, що було зумовлено кількісним ростом педагогічної літератури в

різних країнах світу та потребою узагальнити педагогічний досвід у систематичному вигляді.

У фонді бібліотеки є педагогічні словники відомого французького педагога-реформатора Фердінана Бюісона, зокрема „Dictionnaire de pédagogie” (1887) – „Педагогічний словник”, „Dictionnaire de Pédagogie et d’Instruction Primaire” (1887) – „Словник з педагогіки та початкової освіти” та „Nouveau dictionnaire pédagogique” (1911) – „Новий педагогічний словник” (1911), в яких подано енциклопедичні дані та термінологію педагогічної галузі, містяться ґрунтовні статті з питань народної освіти та педагогіки. З ім’ям автора словників, Фердінаном Бюісоном пов’язані шкільні реформи Франції наприкінці XIX ст., а саме підготовка законів про безоплатну обов’язкову початкову освіту, за його ініціативи організовано дві Вищі нормальні школи та введено курс педагогіки на декількох гуманітарних факультетах. З 1896 р. Ф. Бюісон керував кафедрою педагогіки університету Сорбони, за його ініціативи був створений педагогічний музей.

Окрім книжок до колекції входять рідкісні періодичні видання, зокрема часописи з питань педагогіки – 22 назви (126 примірників), з психології – 7 назв (25 примірників). Також – журнали для дітей, філософські, історичні, мистецтвознавчі видання тощо.

Періодичні видання іноземними мовами з фонду бібліотеки висвітлюють розвиток європейської освіти, освіти у США в XIX – на початку XX ст., містять широкий аспект інформації, що потребує ґрунтовного дослідження. Тематика статей німецькомовних педагогічних видань тісно пов’язана зі змінами в системі освіти, що відбулися в Німеччині у XIX ст. Реформи середньої освіти 1898–1899 рр. фактично створили дві різні середні школи – класичну та реальну. Зазначену проблематику відображено на сторінках німецького щомісячника „Die Deutsche Schule” („Німецька школа”). У фонді бібліотеки зберігаються 19 примірників журналів за 1913–1914 рр. Питання організації навчально-виховного процесу в середніх навчальних закладах Німеччини подано на сторінках видання „Monatsschrift für höhere Schulen” („Щомісячний журнал для вищих навчальних закладів”). У фонді також зберігаються 5 примірників німецького щомісячника „Die Gesundheitswarte der Schule” („Охорона здоров’я в школі”), в якому висвітлено актуальні проблеми формування здоров’я школярів. Схожі питання розглянуто і на сторінках часопису „Praktische Schulhygiene und Pädagogik” („Практична шкільна гігієна та педагогіка”) та „Zeitschrift für Schulgesundheitspflege” („Журнал з питань охорони здоров’я школярів”), в яких значну увагу приділено шкільній гігієні, а також проблемам гігієни фізичного виховання і харчування учнів.

На початку XIX ст. реформаційних змін у змісті освіти зазнала німецька гімназія, в результаті чого вона стала кращою середньою школою в Європі. Проблема гімназійної освіти присвячене видання „Zeitschrift für das Gymnasialwesen” („Гімназійний журнал”). В колекції наявні номери журналу 1907 та 1909 рр., які допоможуть глибше дослідити особливості та характерні риси навчально-виховного процесу в гімназіях країни.

До уваги науковців пропонується журнал „Pädagogische Studien” („Педагогічні дослідження”), заснований 1880 р. відомим німецьким педагогом,

теоретиком освіти Вільгельмом Рейном. У фонді бібліотеки зберігаються видання за 1907 та 1909 рр., в яких розглянуто питання філософії освіти, педагогічної психології та релігійної освіти. Автори окремих статей приділили увагу методиці викладання шкільних предметів, зокрема німецької мови, хімії, музики, географії та ін.

Змістовною є газета Асоціації вчителів Берліну – „Pädagogische Zeitung” („Педагогічна газета”). На сторінках 52-х номерів за 1913 р. ґрунтовно розглянуто питання розвитку шкільної освіти в Берліні, зосереджено увагу на особистості вчителя середньої школи. Матеріали часопису умовно можна розподілити за рубриками: навчання та виховання, спеціальна педагогіка, охорона здоров'я школярів, шкільна організація, політика в галузі освіти, освіта в зарубіжних країнах. Що стосується останньої рубрики, то в ній зустрічаються публікації, присвячені питанням освіти в Бельгії, Болгарії, Данії, Великій Британії, Люксембурзі, Норвегії, Швеції та Швейцарії.

На відміну від педагогічних періодичних видань Німеччини, які висвітлювали питання середньої освіти, періодичні видання Франції більшою мірою зосереджені на вищій освіті. Варто виокремити щомісячний журнал паризького Товариства вищої освіти „Revue Internationale de l'Enseignement” („Міжнародний журнал освіти”), що друкувався до 1940 р. Перший випуск із додатком „Дослідження Товариства вищої освіти” за 1878–1880 рр. побачив світ у січні 1881 р. Користувачам пропонується 13 номерів зазначеного видання за 1912–1914 рр. Основний зміст журналу склали статті, в яких розглянуто різні аспекти історії середньої та вищої освіти різних країн, насамперед Франції, Німеччини та США.

У фондосховищі книгозбірні зберігається один примірник видання „Revue Universitaire” („Університетський журнал”) за 1902 р., до якого увійшли матеріали про навчання в жіночих ліцеях і коледжах Франції та Німеччини; про розвиток середньої освіти у США, а також стаття про педагогічну взаємодію вчителів з батьками учнів.

Крім європейських видань, до колекції увійшли кілька педагогічних журналів США. У журналі „Teachers College Record” („Записки Педагогічного коледжу”) опубліковано статті, присвячені практичним проблемам початкової та середньої освіти, а також професійній підготовці вчителів. Часопис видавав Педагогічний коледж Колумбійського університету, що був першим закладом вищої освіти в США. У фонді нашої книгозбірні зберігається лише один номер зазначеного видання за 1904 р., в публікаціях якого відображено проблеми розвитку навичок читання молодших школярів.

Проблему жіночої освіти та жіночих коледжів, а також систему французької освіти розглянуто на сторінках нью-йоркського часопису „Educational Review” („Педагогічний журнал”) за 1906 р.

Окрім фахових часописів значну частину колекції складають вузькоспеціалізовані видання, зокрема: математичні – „Journal de Mathématiques Élémentaires et Spéciales” („Журнал початкової та спеціальної математики”), „Zeitschrift für mathematischen und Naturwissenschaftlichen Unterricht” („Журнал для навчання математики та природничих наук”); історичні – „Revue des questions historiques” („Огляд історичних питань”), географічні – „Geographische

Zeitschrift” („Географічний журнал”), „Le Tour du monde” („Навколосвітня подорож”); літературознавчі – „Philologus. Zeitschrift für das klassische Altertum” („Філолог. Журнал античності”).

Висновки. Таким чином, педагогіка тісно пов’язана з психологією, філософією, історією, математикою та іншими науками. Зміцнюючи та вдосконалюючи ці зв’язки, педагогіка запозичує й інтерпретує відповідно до предмета свого дослідження ідеї майже всіх наук, які допомагають глибше проникати в суть виховання, розробляти його теоретичні основи. Тому універсальність колекції „Видання іноземними мовами XVII – початку XX ст.” допоможе у здійсненні сучасних педагогічних досліджень. Враховуючи велику наукову значущість іноземної книги, пріоритетним напрямом роботи бібліотеки має стати діяльність, спрямована на вивчення, розкриття та збереження цієї колекції, що забезпечить вільний доступ до накопиченого ресурсу широкому загалу користувачів та її впровадження до наукового обігу.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Г. И. Книжное памятниковедение: теоретико-методологические аспекты / Г. И. Ковальчук // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития / Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского [и др.]. – Киев, 2005. – Вып. 3. – С. 241–250.

2. Ковальчук Г. І. Теорія та практика роботи з рідкісними й цінними книгами / Г. І. Ковальчук // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 46–51.

3. Ковальчук Г. Чи потрібен Україні Державний реєстр книжкових пам’яток? / Галина Ковальчук // Бібл. вісн. – 2012. – №6. – С. 3–10.

4. Мацібора Н. Г. Книжное наследие в ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского: пути сохранения, популяризация и использования / Мацібора Н. Г. // Вестн. БАЕ. – 2013. – № 4. – С. 76–78.

5. Мацібора Н. Г. Сучасний стан і напрями роботи з рідкісними виданнями у фондах освітянських бібліотек України / Н. Г. Мацібора // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Вінниця, 2014. – Вип. 4 : Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, перспективи створення та забезпечення доступу. – С. 110–119.

6. Муха Л. В. Колекційні фонди Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського як об’єкт національного надбання: проблема збереженості та перспективи її вирішення / Л. В. Муха // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – №1. – С. 39–42.

7. Ціборовська-Римарович І. О. Книжковий фонд відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерельна база історичних досліджень / І. О. Ціборовська-Римарович // Рукописна та книжкова спадщина України: археогр. дослідж. унікальних арх. та бібл. фондів / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. – Київ, 2007. – Вип. 12. – С. 52–69.

Дроншкевич О. В.

Коллекция „Издания XVII – начала XX в. на иностранных языках”: изучение, сохранение, популяризация

Исследованы редкие издания на иностранных языках XVII – начала XX в., хранящиеся в фонде Государственной научно-педагогической библиотеки Украины им. В. А. Сухомлинского и выделенные в коллекцию „Издания XVII – начала XX в. на

иностранных языках”. Отображена тематика указанных изданий, определены направления работы по обеспечению доступа к ресурсу и ввода документов в научный оборот.

Ключевые слова: редкие издания, иностранные языки, библиотечный фонд, книжная коллекция, информационный ресурс.

Dronchkevitch O. V.

Collection „Publications in foreign languages of 17th – beginning of 20th centuries”: research, preservation, promotion

The article examines rare books in foreign languages dated 17th – beginning of 20th centuries, which are stored in the assets of V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine and included in the collection „Publications in foreign languages of 17th – beginning of 20th centuries”. It enlightens subjects of the mentioned publications and determines directions of works in providing access to the preserved resource and adds documents to scientific use.

Keywords: rare books, foreign languages, library fund, book collection, informational resource